

הרב יצחק אבי רונס

הושטת חפץ לאשתו בפרהסיה בעת נידתה

ראשי פרקים

- א. מבוא
ב. מחלוקת הראשונים בנוגע למקור איסור ההושטה
ג. מדוע פסק השו"ע לאסור במקום ספק דרבנן?
ד. האם במקרה שלנו 'המחמיר תבוא עליו ברכה'?
ה. סיכום

א. מבוא

אחד מאיסורי ההרחקות החלים על בני הזוג בשעה שהאישה בנידתה הוא האיסור להעביר חפצים מיד ליד, וכלשון השו"ע (יו"ד קצה, ב):

לא יגע בה אפילו באצבע קטנה, ולא יושיט מידו לידה שום דבר ולא יקבלנו מידה, שמא יגע בבשרה.¹

למרות העובדה שהשו"ע אינו מבחין בין מצבים שונים, יש מבין פוסקי זמננו שכתבו בנוגע למצבים שונים שיש להתחשב בשיקול של כבוד הבריות, ולהתיר את ההושטה מיד ליד.

כך מצינו ביחס למקרה יוצא הדופן שבו בני זוג אשר מקפידים ככלל על האיסור, מצויים ביחד עם אנשים נוספים, ואחד מבני הזוג הושיט בטעות את ידו על מנת להעביר חפץ לידי בן הזוג האחר. יש פוסקים שכתבו שמשום כבוד הבריות יש להורות כי התגובה הנכונה במקרה שנוצר הוא ליטול בזהירות את החפץ מהיד המושטת לקראתם ולא לגרום לביושו של בן הזוג.

כך הורה הר"מ אליהו בספרו דרכי-טהרה (פ"ה):

ארע ושכח הבעל והושיט חפץ לאשה בפני רבים לא חייבת לומר לו: 'אני נדה' כי גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, אלא תקבלנו במורת רוח ובזהירות מרובה שלא לנגוע בבעלה....

וכן כתב בנטעי-גביראל (נדה טו, י):

אירע ושכח והושיט חפץ לאשתו בפני רבים... גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. ולמעשה יש לעשות כל טצדקי להשמט... ואם אי אפשר תקבלו בזהירות יתירה מבלי לנגוע בו.

בדומה לכך כתב הר"מ קליין (כרתי-ופלתי המבואר, עמ' תרפ), שנכון במקרה כזה להורות לאישה שתיקח את החפץ מידי הבעל "ותעבור על איסור הושטה, דאינו כי אם מדרבנן, ומשום כבוד הבריות התירו".

1. במשמרת-טהרה (ח"ב עמ' ערב) סיכם את מחלוקת הראשונים אם האיסור הוא גזירה שמא ייגע בה, כלשון השו"ע, או משום שמעשה ההושטה נחשב בעצמו למעשה של קירוב ו'הרגל דבר', ראו שם שתלה את העניין בשאלת מקורו של האיסור, וציין לנפקא מינה למקומות שבהם אין חשש נגיעה, כהושטת חפץ ארוך וכדו'.

פסיקה דומה נמסרה מפי הרש"ז אורבך (מעדני-שלמה, נדה, עמ' שכ), שאם אין דרך טובה לתרץ את המניעה מלקחת את הכלי מיד אשתו מבלי שכבודה ייפגע, הרי שבכדי שלא תהיה לה 'בושה גדולה':

אז אמרינן שגדול השלום בין איש לאשתו וכבודה דוחה איסור זה, וייקח את החפץ ולא יבייש את אשתו ברבים...²

פוסקים אלו התייחסו כאמור למקרה יוצא דופן ומיוחד שבו הבעל כבר הושיט בטעות חפץ לאשתו עקב שכחת העובדה שהיא נדה. יש לשאול האם אפשר להתיר על בסיס אותו שיקול הלכתי עצמו הושתה מיד ליד גם במקרים נוספים. כלומר, האם יש להתיר הושטת חפצים בדרך רגילה כאשר בני הזוג מצויים בפני אנשים נוספים, וקיים חשש שמא המסירה בדרך שונה מהרגיל תרמוז לסובבים שהאישה היא בנדתה? האם הפגיעה בצניעותה של האישה, והחשש שתתבייש במקרה כזה, נחשבים אף הם ל"כבוד הבריות" שבכוחו להתיר את האיסור?

בספרי הפסיקה שיצאו בדור האחרון קיימת התייחסות מפורשת לשאלה זו, כאשר רבים מהמחברים פסקו שההושטה אסורה במקרה זה.

כך כתב בבדי-השלחן (סי' קצה ס"ק כב):

...אף בפני רבים, ואפילו היא חוששת שירגישו העומדים שם שהיא נדה והיא רוצה להסתיר טומאתה מחמת צניעות, מכל מקום אסור, וגם אין להקל בכך מחמת שמתביישת שידעו שהיא נדה.

המחבר לא הסביר מדוע לדעתו אין להחשיב את הבושה ואת הפגיעה בצניעות האישה כ'כבוד הבריות', והפנה את הלומד בקצרה לתשובת הר"מ פיינשטיין (אגרו"מ יו"ד ב סי' עז) ששימשה מקור לפסיקתו. הר"מ פיינשטיין טען שהמציאות היא שנשים אינן חשות בושה גדולה מכך שייודע שהן נדות. הוא הטעים את דבריו בכך שמבחינה הגיונית אין כל סיבה להתבייש בתופעה שכיחה וטבעית (הווסת החודש) שמצויה אצל כל אישה. הר"מ פיינשטיין אף הוסיף וכתב שניתן להוכיח שהנשים בזמן חז"ל לא רק שלא ניסו להסתיר את נידתן, אלא שנהגו ללבוש בגדים מיוחדים במשך ימי הנידויות, ובלשונו:

שאין בזה בזיון כל כך, דידוע לכל שהנשים הן נדות י"ב יום בכל חדש, כשאין זקנות ולא מעוברות, וצריכין להתרחק מבעליהן באיזה דברים, ואדרבה הא הרבה היו לובשות בגדים מיוחדים לימי הנדויות, ומזה היו יודעות השכנות שהיא נדה, אלמא שלא היו מתביישות בזה.³

פוסקים רבים הביאו להלכה את דבריו של האגרות משה. כך, לדוגמא, כתב הר"מ גרוס בספרו שיעורי-טהרה (עמ' קלג):

הדין ברור דגם במקום שיבחינו בכך שאסורה לו אין שום מקום להקל בהרחקות, ואין שייך בזה ענין של כבוד הבריות... ועיין בתשובת אגרות-משה

2. בתוספת אהל (נדה, עמ' רעג הערה ו) העיר, שיתכן ואף האגרות משה שכתב לאסור להושיט בפני רבים (ראה להלן), יודה להתיר במקרה שכזה, "שאם תסרב יש בזה הלבנת פנים של הבעל ששכח שאשתו נדה, וגדול כבוד הבריות וכו', וביותר אם כדי למנוע את המסירה היא צריכה להוציא מפניה בפני רבים שהיא טמאה".

3. הר"מ שנקר בקובץ בנתיבות ההוראה (ח"ז עמ' קצו) הסביר בכוונת האגרות משה, שגם אם כיום הנשים חשות בושה, אין להחשיב זאת ככבוד הבריות לדחות איסורים, "דמה שהיא נדה הוא בגדר בושה קלה מאוד... וגם אם יש אשה שבושה מאוד אין זו טענה דזה הדבר בעצם אינו נחשב בושה והיא דאכספיה אנפשיה".

(ח"ב סי' עז), שכתב דמה בושה יש בזה והרי כל אשה רואה וטמאה⁴... ח"ו דמחמת הבושה יקילו ליתן מיד ליד.

אמנם המציאות כיום אינה תואמת את תיאורו של הר"מ פיינשטיין. [ובאמת יש מקום רב לפקפק אם הרב פיינשטיין התכוון בדבריו להתייחס למציאות הרווחת כיום].⁵ נשים רבות חשות כיום בושה של ממש, ופגיעה קשה בצניעותן ובפרטיותן, שעה שנודע לסביבה כי הן בנדתן. ובאמת, לעומת הפוסקים הרבים שנשענו להלכה על דבריו של האגרות-משה,⁶ כתבו פוסקים אחרים שיש לדחות להלכה את המסקנה העולה מדבריו. לדעתם אין מקום ללמוד הלכה לימינו ממנהגם של נשים בתקופות קדומות, בשעה שנוהג זה כבר עבר ובטל מן העולם.

4. במשמרת-הטהרה (ח"ב עמ' רסח) הסביר שאין כאן משום כבוד הבריות, שכן "אינו אלא קיום הדין, ובקיום הדין אין שום פגמה ואדרבה זהו כבודו". יש לציין שהר"א וייס (קונטרס כבוד-הבריות, תשע"ו) דן בסברא זו, לפיה אין לדחות איסור משום כבוד הבריות במקום שבו הפגיעה נגרמת מקיומו הרגיל של הדין עצמו ("כאשר קיום מצוות התורה והלכותיה מצד עצמם וטבעם יגרמו לבזיון"), והוכיח מדברי כמה מגדולי הפוסקים שלא קיבלו סברא זו לדינא.

5. המעיין יראה שתשובת האגרות-משה הנ"ל איננה מכתב תשובה שמתייחס למצוקתם של בני זוג שמתביישים מכך שאנשים בסביבתם ידעו שהאשה היא נדה. התשובה נועדה לדחות טענה עקרונית כללית ומרחיקת לכת הרבה יותר, ולפיה איסורי ההרחקות כולם (כולל גם איסור ההושטה מיד ליד), נתקנו מלכתחילה רק למצבים שבהם בני הזוג נמצאים לבדם, ואינם חלים כאשר הם מצויים יחד עם אנשים נוספים. השואל התבסס על שתי סברות שאותם דחה הר"מ פיינשטיין: א. היות ואיסורי ההרחקות נועדו בכדי לשמור על בני הזוג, ולוודא שלא יבואו ולא יימשכו שלא מרצונם לידי התקרבות אסורה, ההיגיון מחייב שנתקנו כאשר הם מצויים לבדם. שהרי מעשים דוגמת האכילה המשותפת על שולחן אחד ללא היכר ביניהם, משוללים את אותו "רעיון של קירוב" כשהם נעשים בזמן שמצויים אתם אנשים נוספים, וממילא אין מקום לאוסרם. ב. שמירת דיני ההרחקה בפני אחרים מביא "לידי בזיון להאשה ויש בזה משום כבוד הבריות", ועל כן יש להניח שחז"ל לא תקנו זאת. האגרות משה דחה את שתי הטענות: בנוגע לטענה הראשונה הוא הוכיח מדיוק בלשונות הפוסקים שנקטו כדבר פשוט שהאיסור לאכול יחד מתוך קערה אחת קיים גם כאשר בני הזוג אוכלים ביחד עם יתר בני הבית: "ודוחק לומר דהוא בבני בית קטנים, דפשוט שאף בגדולים שאפשר שיבינו נמי אסור בלא שינוי והיכר דהפסק וכדומה". בנוגע לטענה השנייה טען הר"מ פיינשטיין, שהדברים אינם נכונים מבחינה מציאותית. באופן עקרוני אין לאישה סיבה להתבייש מכך שיוודע שהיא בנדתה, ונוסף על כך מוכח שהנשים בפועל לא ניסו להסתיר את נידתן: "ואדרבה הא הרבה היו לובשות בגדים מיוחדים לימי הנדות ומה היו יודעות השכנות שהיא נדה, אלמא שלא היו מתביישות בזה". מתברר, אם כן, שאין בדברי הר"מ פיינשטיין התייחסות מפורשת למציאות הרווחת כיום שנשים מתביישות וחוששות שהקפדה על איסור ההושטה יפגע פגיעה קשה בצניעותן. ואמנם, בספר 'קיצור פתחי מגדים' (עמ' 49) נראה שהמחבר הכיר בכך, ולאחר שהביא את דבריו של הר"מ פיינשטיין, כתב: "ואף שבזמנינו שאין רגילות להיות מוחזקת בשכנותיה, מסתמא יש בזה צניעות כשהוא שלא לצורך, אבל מכל מקום אין להתיר איסורים משום זה. וכן שמעתי מהגר"צ אבא שאול זצוק"ל". הר"מ פיינשטיין התייחס בסוף דבריו לכך שכיום יש נשים: "שמתביישות כשהיא נמצאת עם אלו שאינן שומרות דיני התורה", ומסביר שאין להחשיב: "בושת כזה לכבוד הבריות להתיר איסורים". אמנם כאן מדובר בבושה מסוג אחר שעליה כבר נאמר: "אל יבוש מפני המלעגים עליו בעבודת ה'".

6. בחלק מספרי ההלכה ניכר שהמחברים מכירים היטב את תחושתן של הנשים כיום, ויחד עם זאת הביאו את פסק האגרות-משה להלכה מבלי להסביר את הפער שבין טענת הר"מ פיינשטיין לבין המציאות הקיימת כיום. כך למשל כתב הר"ש לוי בספר שער-אורה (עמ' 107): "לעתים קרובות, איסור ההושטה מיד ליד גורם למבוכה כאשר נמצאים בחברת אנשים נוספים... (ש)עלולים להבין שהיא נידה, וכך תיגרם לבני הזוג אי נעימות רבה. האגרות-משה דן בבעיה זו, אולם פוסק שיש להחמיר". באופן מפתיע אין כאן הסבר מדוע 'אי הנעימות הרבה' איננה נחשבת לסיבה מספקת להתיר. בדומה לכך, הר"ב פורסט, בספרו פתחי-הלכה הל' נדה (ח"ב עמ' 41), כתב ששכיח הדבר שהנסיין להמנע מהעברת חפצים מיד ליד יביא את בני הזוג לידי בושה, ומכל מקום הוא פסק שההושטה אסורה תוך הפניה לדברי האגרות-משה.

כך כתב הרש"א קדר, בספרו תוספת-אהל (נדה עמ' רעא) :

אין לדמות את מציאות הגמרא ומציאות של דורות קודמים למציאות בימינו שהנשים מסתירות את מצבן ואף מסתירות טבילתן מבנותיהן, דבר שלא היה כן בזמן הגמרא כשגזרו שלא תטבול ביום משום סרך בתה...

הר"ש אבינר (שאלת-שלמה ח"ד סי' קפח) כתב שהמציאות הרווחת כיום לפיה נשים חשות פגיעה חמורה בצניעותן מכך שדבר נידתן ייוודע לאחרים, היא מציאות חדשה, כאשר הבנה היסטורית זו יש בה בכדי להסביר את העובדה שבדברי הפוסקים מהדורות הקודמים איננו מוצאים התייחסות לשיקול של כבוד הבריות : "שבאותה תקופה לא היה מביך אישה שיוודע שהיא נידה - ועכשיו הדבר מביך"⁷. לאור השינוי הגדול שחל במשך השנים במציאות החברתית, טוען הרב אבינר שכיום יש מקום להקל, ולכן : "בשעת הדחק שבני הזוג מתביישים, אפשר להקל בהושטה מיד ליד"⁸.

דברים מפורשים ונחרצים בנידון כתב לאחרונה גם הר"י יוסף בספרו ילקוט-יוסף (שבת א ח"ג, מהד' תשע"ב עמ' שצג) :

ומה שטען האגרות-משה שאין בזה בושה, שהרי הנשים היו לובשות בגד מיוחד בימי טומאתן, הנה זה היה בזמנם, אבל בזמנינו האישה בושה מאמה ומחמותה או מחברותיה.

הר"י יוסף טען שבימינו יש להתייחס לכך כאל פגיעה אמיתית במידת הצניעות, ולהתחשב בדבר מבחינה הלכתית. לדבריו, דבר זה יש ללמוד מפסיקתו של אביו, הר"ע יוסף (טהרת-הבית ח"ב עמ' קכ), שכתב שיש להתיר לזוגות צעירים מחשש זה (החשש שהסובבים יבינו שהאישה בנדתה), לסעוד ביחד עם אנשים נוספים סביב שולחן אחד : "מבלי לעשות היכר ושינוי בינו לבינה". מפסיקתו זו הסיק הר"י יוסף שלהלכה יש להבין : "שחש הצניעות ובושה חשש גדול הוא", ולכן כתב שעל אף ש"מן הראוי לכתחילה להחמיר בהושטה מידו לידה ברבים", מכל מקום : "במקום שהם בושין מקרי שעת הדחק, והמיקל יש לו על מי לסמוך... שיש מקום גדול לסמוך להתיר בזה במקום צורך"⁹.

ב. מחלוקת הראשונים בנוגע למקור איסור ההושטה

מהעיון בדבריו של הר"י יוסף לעיל, ניכר שפסק ההלכה המקל מסתמך, בין השאר, על כך שלדעתו מעמדו ההלכתי של איסור ההושטה קל הרבה יותר מזה של איסור דרבנן

7. דברים אלו מצויה תשובה לדברי משמרת-הטהרה (לעיל הערה 2), שיש ללמוד מעצם סתימת הפוסקים שלא דנו בכבוד הבריות ולא העלו את השיקול של משום בושה בדיניהם באיסורי ההרחקות "שזה לא חשיב כבוד הבריות ובושה כלל".

8. בסימן שלאחר מכן כתב הר"ש אבינר, שעל אף ש"רבותינו הקדמונים לא התייחסו לעניין", "הרגשת בושה היא כפי הזמן והמקום", ועל כן כתב להתיר, תוך שהגביל את ההיתר למקרה יוצא דופן : "רק אם קורה מקרה" ו"כאשר אין מוצא אחר".

9. [הערת עורך (א.ב.) : הדיון יוצא מתוך נקודת הנחה שהמחלוקת בין האגרות משה לחולקים עליו היא במציאות - האם באמת נשים מתביישות בכך שהן נידות. ייתכן להסביר שהמחלוקת היא בשאלה אחרת - המקומות שמצאנו בהם כבוד הבריות הם מקומות שמבחינה 'אובייקטיבית' יש בהם פגיעה בכבוד הבריות - להסתובב ערום ברחוב, להישאר מלוכלך אחרי עשיית צרכים וכדומה. כאן מדובר ב"כבוד הבריות" מסוג אחר - כזה שוודאי שבתקופות מסוימות לא היה נחשב בעייתי בכלל, ורק היום הוא מקובל כ"בעייתי". כלומר, המחלוקת היא האם דבר שמבחינה אובייקטיבית אינו סיבה לבושה, אבל בפועל הוא גורם לבושה לאנשים מסוימים (ולרבים אחרים כנראה שלא, עובדה שלצערנו מצויים גם בחברה שלנו גילויי חיבה פיזיים בין בעל לאשתו בנוכחות אנשים אחרים), כלול בקריטריון של כבוד הבריות].

רגיל. להבהרת העניין נעיין מעט במקור איסור ההושטה מיד ליד, וכך נוכל להבין טוב יותר את הבסיס לדעה האוסרת והמתירה.

במשנה ובגמרא אין אזכור מפורש של איסור ההושטה מיד ליד. האיסור נידון לראשונה בדברי הראשונים על רקע מנהגו של רש"י שעליו מסופר¹⁰ שהקפיד שלא למסור ולהושיט מידו לידי אשתו בנדתה. הראשונים נחלקו ביניהם בהבנת מסורת זו: האם רש"י סבר שההושטה אסורה מן הדין, או שמא מדובר היה במנהג חסידות שרש"י החמיר בו על עצמו, ואין ללמוד מכאן הלכה?

אלו שסברו שמדובר באיסור הלכתי של ממש, ניסו לחפש ולהציע מקורות שונים שיכלו לשמש כמקור שממנו למד רש"י על קיומו של האיסור, בעוד הראשונים האחרים האריכו לדחות את הנסיונות הללו, ונשארו במסקנתם שלהלכה אין כלל איסור הושטה מיד ליד.¹¹

הבית-יוסף (יו"ד, קצה) שסיכם את צדדי המחלוקת, הביא את המקורות שהראשונים הצביעו עליהם כמקור אפשרי לקיומו של איסור להעביר מיד ליד, כמו גם את טענתם של הראשונים האחרים שהסבירו מדוע לדעתם אין מדובר בראיות של ממש.¹² בעוד שמסקנת התוספות וראשונים רבים נוספים היתה שאין האיסור קיים כלל, ראשונים אחרים היו בדעה כי המקורות הללו אכן מלמדים על קיומו של איסור העברה ומסירה מיד ליד, וכאמור בתחילת דברינו, השו"ע פסק להלכה כדעה אחרונה זו.

האם לאחר פסיקת השו"ע לאסור, אין עוד משמעות הלכתית לעובדה שרבים כל כך מבין הראשונים סברו שכלל אין איסור להושיט מיד ליד? הר"ע יוסף (טהרת-הבית שם) ציטט בעניין זה מדבריו של ה'תורות אמת' שטען שהיות ורוב הפוסקים¹³ סבורים שההושטה כלל לא נאסרה, ודעתם מסתברת,¹⁴ על כן "בשעת הדחק נראה להקל בזה, שהרי רוב הפוסקים מתירים..."¹⁵. התורות-אמת סבור שלאור ריבוי הראשונים שהתירו,

10. ראה מחזור-ויטרי (סי' תצט) ותוספות שבת (יג, ב ד"ה בימי) וכתובות (סא, א ד"ה מחלפא).

11. בשו"ת קנה-בשם (ח"ב סי' סו) העלה הרב בראנדסדורפר טענה מיוחדת. לדבריו ניתן לראות בבירור מלשונם של תלמידיו של רש"י שרש"י נהג באיסור ההושטה רק בתור חומרא ולא כאיסור מן הדין. משום כך הוא מציע שאף הראשונים האוסרים, דוגמת הרא"ש (כתובות פ"ה סי' כד), לא העלו על דעתם שההושטה אסורה מדינא דגמרא, וכל הניסיון שלהם היה להראות מדברי הגמרא שלא מדובר בחומרא חדשה מימי רש"י, ו"בזמן התנאים כבר נהגו בחומרא זו ולא רש"י הוא שחדש חומרא זו מעצמו".

12. מקור אפשרי אחד לאיסור זה שבו דנו הראשונים מצוי בדברי התשובה של אליהו הנביא לתמיהתה של אלמנה על מות בעלה בחצי ימיו. אליהו הנביא שאל אותה: "שמא הבאת לו את הפך (ונגע בך באצבע קטנה)". לדעת הרא"ש הדברים מלמדים על קיומו של איסור הושטה, בעוד שהתוספות בכתובות דחו את הראיה [אין ראיה דמצוין לפרש דשלא על הבאת הפך היה מקפיד אלא הכי קאמר שמא בשעת הבאת הפך לא נזחרת ונגע בך...]. מקור אפשרי נוסף שדנו בו, הוא קביעת הגמרא כי האשה רשאית לבצע בנדתה את כל מלאכות הבית כרגיל, למעט "מזיגת הכוס, והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו" (כתובות סא ע"א), שנאסרו משום שהם כלשון רש"י (שם ד"ה חוץ ממזיגת): "דברים של קירוב וחיבה ומביאין לידי הרגל דבר". ניתן להבין שמזיגת הכוס זו דוגמא להושטת חפץ מיד ליד, ומנהגי האמוראים המתוארים שם בגמרא שקיבלו את היין מידי נשותיהן בדרכים שונות, מלמד על איסור הושטה בדרך הרגילה, אולם לדברי התוספות מדובר באיסור הנוגע לכוס היין באופן ממוקד משום שהוא "דבר של חיבה", כך שאין ללמוד מכאן להושטת חפצים ככלל.

13. הר"ע יוסף מציין שלא מילתא פסיקתא היא שרוב הפוסקים סבירא להו להקל, אך בכל מקרה הוא מסכים איתו בעיקר ההלכה שלמעשה יש להקל במקום צורך.

14. "דמנין לנו לחדש גזירות מדעתינו אחר חתימת הש"ס לגזור על ההושטה?", תורות-אמת שם.

15. בספר קצה-המטה הפנה לדברים דומים לאלו של התורות-אמת שכתב הר"י דהאן בספרו דברות-יעקב (ח"ב סי' מט). לדבריו, גם הראשונים שאסרו הושטה מיד לידה, אסרו זאת בתור חומרא, וכסייג שמא על ידי נתינתו ייגע שלא במתכוין, וממילא "במקום צורך איכא למימר דאין להחמיר בזה... כיון דאעיקרא לא חמירא

עצם איסור ההושטה אינו אלא "חומרא יתירא", אך היות והשו"ע פסק לאסור, על כן "אחר שיצא הדבר מפי קדוש ראוי להיזהר מדרך החסידות".

נדמה שגם את הפסיקה המובאת משמו של הרב אהרון ליכטנשטיין להתיר באופן כללי הושטת חפץ מידו לידה במקום גלוי, ולעיני אנשים אחרים "בהסתמך על המאירי שכתב כן",¹⁶ יש להבין על רקע העובדה שעצם קיומו של האיסור נתון במחלוקת ראשונים, וממילא מדובר באיסור קל כך שבשעת הצורך יש לסמוך בו על דעות המתירים.¹⁷

בדומה לכך העיר הר"ש אבינר, שאם חכמים הורונו ש'כבוד הבריות' דוחה איסורי דרבנן, הרי שהדבר נכון בקל וחומר במקרה שבו עצם קיומו של האיסור נתון במחלוקת.¹⁸

ג. מדוע פסק השו"ע לאסור במקום ספק דרבנן?

אמנם, מן הראוי לתת את הדעת לכך שעצם פסיקת השו"ע לחומרא אינה מובנת די הצורך: אם רבים מהראשונים סבורים שאין כלל איסור להושיט מיד ליד, ואף לדעת האוסרים מדובר רק באיסור דרבנן, מדוע השו"ע ראה לנכון להחמיר? הרי מכח הכלל ש'ספק דרבנן לקולא' היה ראוי לקבוע את ההלכה כדעת המקילים?

הר"ע יוסף (טהרת-הבית ח"ב עמ' צ) התחבט בשאלה זו, והציע להסביר את פסיקתו של השו"ע באחת משתי דרכים. ייתכן שהחריגה מהכלל של 'ספק דרבנן לקולא' מוסברת בכך שבמקרה הנידון הפסיקה לאיסור, ולחומרא, איננה כרוכה בטרחה רבה: "והואיל ולא מילתא דטריחא כולי האי להזהר שלא להושיט מיד ליד, ראוי להחמיר אף בספיקא

האי מילתא". טענה נוספת מצויה בהערותיו של הר"י נויברגר (טהרת-הקדוש עמ' 323), ולפיו השו"ע פסק את איסור ההושטה מיד ליד "ממה שכן נהגו. וחיובה מטעם שכן נוהגים על פי השו"ע. ולכאורה אצל מנהגים יש לומר שלא קיבלו בני ישראל במקום הדחק והצער. וכן שמעתי בשם א' מגדולי רבני ירושלים". יצוין שבשו"ת קנה-בשם (ח"ב סי' סו) טען הר"מ בראנדסדורפר שגם לדעת האוסרים אין מדובר בתקנה קבועה של חז"ל, כי אם ב"חומרא מחודשת... שהחמירו בזה קצת מן הפוסקים... דכל עיקר מקור ושורש האיסור בזה רק מכח חומרא שגזרו ואסרו בזה". אמנם על אף שהסביר שזהו מקור האיסור, לדעת הר"מ בראנדסדורפר להלכה למעשה אין להקל משום כך, שכן האחרונים אימצו כהלכה מחייבת את חומרותיהם של הראשונים, ויש להתייחס אל איסור ההושטה כאל הלכה קבועה: "דלהלכה קבוע קבועה ואין להקל בזה כלל וכלל", (שם, סימן סז).

16. המאירי (כתובות ד, ב, נדה סד, א) סבור כדעת הראשונים (שהוזכרו לעיל), שאיסור מזיגת הכוס מוגבל דווקא לידברים של חבה כגון מזיגת הכוס. הוא הוסיף שאף בהושטת כוס יין יש מתירין "בהושטה בפני אחרים והדברים נראין שלא נאסר אלא מחשש הרגל עבירה". ואמנם יש שהפנו לשיטת המאירי הזו וכתבו שיש לסמוך על דבריו במקום בושח. ראו פסקי משנה-הלכות (פרק ה, כ): "שאם אירע ושכח והושיט חפץ לאשתו בפני רבים... אם אי אפשר להשמיט מזה יש לסמוך על המקילים בהושטה בפני אחרים מיד ליד", וכן ראו בדומה לכך בנטעי-גבריאל (פרק טו הערה טז).

17. ראו: הרב אהרון ליכטנשטיין "תשובות בעל פה", (רשם הרב שמואל דוד) צהר מ, עמ' 29. [הערות עורך (א.כ.): ראו להיזהר מאוד כשמסתמכים להלכה על שמועות בעל פה משמים של רבנים שונים. לפחות על חלק מהשמועות שהובאו במאמר הני"ל נטען על ידי רבנים שונים שהם שמעו את אותה שמועה באופן שונה. גם באשר לשמועה על היתרו של הר"א ליכטנשטיין להעביר בפומבי דברים מיד ליד, יש טוענים שלפי מה שהם שמעו ההיתר היה מוגבל למקום חשש בושח ולא לכל מקום פומבי. גם הרב שמואל דוד, שרשם שמועה זו הודה בפניי שאינו זוכר ממרחק השנים האם היה מדובר בהיתר גורף או בהיתר מוגבל ונקודתי למצב מסוים].

18. כך כתב הרב שלמה אבינר (שאלת-שלמה ח"ד סי' קפט) להלכה, שבמקום אין שום אפשרות להתחמק מהעברה מבלי לגרום לעצמם הלבנת פנים, שיש מקום להתיר ולסמוך על רוב הראשונים המקילים בנידון. לדבריו "כמובן יש לנו לנהוג כפי הפסק של השו"ע, אך בשעת הצורך אפשר לסמוך על המקילים... הרי בגמרא התירו איסור דרבנן משום כבוד הבריות (ברכות יט) וקל וחומר בנידון שלנו שזו מחלוקת מדרבנן".

דרבנן¹⁹. הסבר אפשרי נוסף, הוא שלאמיתו של דבר השו"ע כלל לא התכוון לפסוק כאן כדעה האוסרת²⁰. אם מדייקים בלשון שבו בחר השו"ע להתנסח, ניתן לראות שהוא נמנע מלהשתמש במילה 'אסור', וכתב שאין נכון לעשות כך ("ולא יושיט..."). אם כך, הרי שאין מדובר כאן בפסיקה שההושטה אסורה מן הדין, כי אם הוראה, בתור גדר ואזהרה, שמן הראוי שבני זוג יתרחקו מהושטת חפצים זה לזה: "מרן לא כתב לשון איסור אלא 'לא יושיט מידו לידה', והיינו דרך סייג וגדר והרחקה"²¹.

המסקנה העולה מהדברים היא, שלמעשה יש להקל באיסור ההושטה בכל מקרה שבו יש "טורח בדבר ולא סגי בלאו הכי", ולסמוך על דעת "הרמב"ם וסיעתו המקילים בדבר", שאינם סבורים שההושטה אסורה. הר"ע יוסף המשיד וציין שההשלכה המעשית מדברים אלה היא שמותר לבני זוג להוריד ביחד את עגלת התינוק מהבית או מהאוטובוס לרחוב, "שבכל כיוצא בזה... יש לסמוך על דעת הרמב"ם וסיעתו להקל...". אין בדבריו של הר"ע יוסף התייחסות ישירה לשאלתנו אנו, כלומר לשאלה אם יש להתיר משום הקושי שיש לבני הזוג בהימנעות מהעברת חפצים על שום הבושה שנגרמת להם מכך. הר"ש אבינר ביקש להשליך מדברי הר"ע יוסף לנידונו, וכתב שמדברי הר"ע יוסף עולה המסקנה, ש"הוא הדין כאשר בני הזוג נבוכים ומתביישים, שגם זה נחשב שעת הדחוק"²². בדומה לכך כתב בספר שער-אשר (ח"ב סי' קנז) שיש ללמוד מסקנה זו זאת ב'קל וחומר' מהדוגמא שאותה הביא הר"ע יוסף של הורדת עגלה לרחוב, שכן הביזיון והקושי שבפגיעה בצניעותם של בני הזוג, חמורים מהמצבים שהר"ע יוסף תיאר, שבהם יש "רק טורח בדבר"²³. ואמנם, הרב יצחק יוסף העיד (שנים לאחר מכן) שהוא שמע את המסקנה

19. קביעה עקרונית זו מפורשת בדברי הר"ן במסכת פסחים (קח,א), והמהר"ם חלאווה (בפסחים שם), הטעים בהסבר הדברים, ש"כיוון דאפשר בלא טורח, ובלא הוצאה, שפיר דמי, דמהיות טוב אל תקרי רע", וכפי שכתב בספר כרתי-ופלתי המבואר (עמ' תרסב), הנפקא מינה מכך תהיה "במקום שיש טורח". [האחרונים העירו שניתן לדייק מדברי הר"ן שספיקא דרבנן לקולא היא ביתורת ספק' ולא ביתורת ודאי', (כלשון הר"א וסרמן בדברי-סופרים א, מד), שאילו הכוונה היתה לומר שחכמים "לא גזרו כלל על ספק", לא היה "מקום להחמיר גם אם קל הוא" ראו עוד בברכת-אברהם פסחים קח,א, ובקונטרסי-שיעורים קידושין, סי' כד].

20. בכרתי ופלתי המבואר (עמ' תרסב), הציע כיווני הסבר נוספים: שמא 'ספק דרבנן לקולא' נאמר רק במקום שבו נוצר ספק במציאות ולא ספק בנוגע להכרעת הדין; שמא כלל זה אינו תקף במקום שראיות האוסרים נראות כמכריעות, או במקום שבו כבר נהגו לחומרא וממילא "אי אתה רשאי להתירו בפניהם".

21. כבר כתבו רבים לתמוה על טענה זו, שכן פעמים רבות השו"ע אינו מתנסח בלשון "איסור" גם כאשר כוונתו היא לאיסור גמור (ראו למשל שו"ת נזר-כהן א עמ' רפ, ובספר 'וקנה לך חבר' עמ' תקיז). יש שתירצו שכוונת הר"ע יוסף לומר שבאותם מקומות שבהם לא מופיע לשון 'איסור' 'אפשר לפרשו סייג וגדר בעלמא, כדאשכחן בכמה דוכתי', שו"ת אלישיב הכהן ח"ג עמ' רסז. בדומה לכך כתב בספר קצה-המטה (עמ' ג) שיש לדון בכל מקום לגופו, ודברי הר"ע יוסף נסמכים על העובדה שבמקרה זה הרמב"ם וראשונים נוספים לא פסקו לאיסור, כך ש"מסתבר שמרן הש"ע לא היה מחמיר בזה בכל גווני, ולכן יש לפרש דבריו שהוא דרך סייג והרחקה". וראו עוד בית-המאיר (גליון 164, עמ' 200), שהדיוק בלשון השו"ע הוא רק "לרווחא דמילתא, ועיקר סימוכו הוא על הכלל שספק דרבנן לקולא...".

22. שו"ת שאילת-שלמה ח"ד סי' קפח. בדומה לכך כתב גם הר"א קנוהל, ש"כשהדבר דוחק, ואין במי להיעזר, או שבקשת העזרה תגרום לכך שדבר איסורם יתגלה לרבים, יוכלו... למוסרו מאחד לשני, רק ייזהרו שלא לגעת זה בזה" (איש-ואשה עמ' 168). בהערה שם (עמ' 173 הערה 19) ציין שיש עוד "צד להקל בנוכחות הרבים, שכן אין חשש שיבואו לידי קירבה יתירה בפני רבים". הערה דומה מצויה בהערותיו של הר"י נויברגר לספר טהרת-הקדש (עמ' 323): "ש"אם אשה מרוב צניעותה מרגשת שהיא מתביישת (ת) הלא צורכה יותר גדולה מלהטריח אחר לעזור להעלות העגלה", ספר טהרת-הקדש (לרב צבי סובולופסקי) עמ' 323.

23. אמנם, למעשה כתב בשער אשר שם, שהיות והוא לא מצא הוראה זו בספרי פוסקי זמננו, לכן הוא אינו מורה להתיר ומבטל דעתו בפני האוסרים. אולם ראו בהערה הבאה את עדותו של הר"י יוסף, שאביו בעצמו הסכים בפירוש למסקנה זו.

ההלכתית הזו מפי אביו,²⁴ וכפי שהובא לעיל, כך הוא עצמו כתב להלכה ש"המקיל בזה במקום צורך וצניעות, יש לו על מה שיסמוך".²⁵

ד. האם במקרה שלנו 'המחמיר תבוא עליו ברכה'?

ראינו, אם כן, שנחלקו הפוסקים אם נכון להתיר בשעת הדחק למסור ולהושיט חפצים בפני אנשים אחרים. לדעת רבים מהפוסקים הדבר אסור ויש שהוסיפו והעירו ש"ח"ו דמחמת הבושה יקילו ליתן מיד ליד". לעומת זאת, ראינו שישנה דעה המתירה להושיט ברבים במקום בושה, ויש שאף הרחיבו זאת לכדי הוראה כללית אף שלא בשעת הדחק.

בהכרעת הדין למעשה יש לתת את הדעת למספר שיקולים המובילים למסקנה שמסיבות שונות לא ניתן לקבוע כאן בפשטות ש"המחמיר תבוא עליו ברכה". סיבה ראשונה לכך היא משום שיש צד של קולא וחומרא בכל אחד מהכיוונים, וכפי שסיכם הר"ש קדר (תוספת-אהל שם):

הרוצה להחמיר בהלכות צניעות וכבוד הבריות, יש לו על מה לסמוך להקל בשעת הדחק למסור בצירוף כל הצדדים דלעיל, מאידך גיסא גיבורי כוח עושי דברו שאינם חוששים לביזיון יוכלו לסמוך על הגר"מ פיינשטיין שאין בגילוי מצבה של האישה משום חוסר צניעות אף בדורנו....²⁶

אמנם, במקרה שלפנינו לא ניתן להפטיר בקלות כי "המחמיר תבוא עליו ברכה", מכוח שיקול חשוב נוסף. בדיוני הפוסקים סביב שאלת גבולות איסור ההושה מיד ליד, מצויה טענה עקרונית חשובה (שנכתבה במקור בנוגע לנידון הלכתי אחר) והיא "שריבוי החומרות גורם להקל בגופי תורה".²⁷ כלומר, לעתים הרצון להחמיר מוביל להצבת רף גבוה מדי, ודבר זה עצמו עשוי להתברר כגורם שמוליך לכך שיהיו מי שיעברו על עיקר הדין. את הטענה הזו כתב הכרתי-ופלתי כתגובה לדבריהם של מי שביקשו לקבוע שעל אף שמעיקר הדין מותר לאדם "לנפוח נוצה או עפרורית" מעל בגדיה של אשתו, מכל מקום "המחמיר

24. בספר קצה-המטה (עמ' נח) מסר המחבר שבשיחה שקיים עם הר"י יוסף, סיפר הרב יוסף ששמע פסיקה זו ישירות מפי אביו: "אמר לי שאביו מרן זצוק"ל הורה לו שבפני רבים שרי להושיט מידו לידה בעת הצורך שאי אפשר באופן אחר, כמובן, כדי שלא ירגישו בה שהיא נדה והיא בושה וכו', ובלבד שיזהרו לא ליגע אחד בשני". ובדומה לכך העיד גם בתפארת-הטהרה (עמ' נח) שכך אמר לו הר"י יוסף בשם אביו. והוסיף בתפארת-הטהרה שהרצה את הדברים לפני הרב שמאי קהת הכהן גרוס שהסכים להלכה שבשעת הדחק גדולה אפשר להקל למסור מיד ליד בפני רבים.

25. [הערת עורך (א.כ.)]: ייתכן שיש מקום לחלק בזה בין בני אשכנז שהחמירו יותר בדיני הושטת חפץ מידו לידה (כגון בזריקה, ראה רמ"א קצה, ב, או בהושטת חפץ ארוך, ראה ש"ך שם ס"ק ג), לבין בני ספרד שהקלו יותר בשעת הצורך.]

26. והשוו לשיקול דומה שנכתב ביחס לנידון קרוב - סיוע לאשתו נדה להעלות עגלת תינוק מהאוטובוס. רבים כתבו לאסור את העלאת העגלה במשותף [ראו לדוגמא באוצרות-הטהרה (עמ' תתפו, תתקג) משם הר"י ש אלישיב והרש"ז אוירבך], וציין על כך הרב כהן שעל אף שככלל נכון לומר שהמחמיר תבוא עליו ברכה, אין זה נכון להחמיר על עצמו כשיש צורך גדול בעזרתו, "כי מאידך מקל בעניינים שבין אדם לחברו במקום שאין חשש איסור מן הדין" (שו"ת אלישיב הכהן, ג, עמ' רסח). בעניין המחמיר על עצמו במקום שהדבר בא על חשבון הזולת, מן הראוי לציין להערתו של הר"י יוסף (במחיצתו עמ' 90). הרב יוסף טען שראוי לו לאדם להחמיר ולא לטלטל במקום שיש בו עירוב, ואף על פי כן ציין שבמקרה שבו אשתו של אדם מתקשה בדחיפת העגלה בעליה קשה, חובת הבעל לעזור לה, והמחליט להחמיר על עצמו בכגון דא "זה לא מחמיר זה חמור".

27. ראה שו"ת יביע-אומר (ח"ז או"ח סי' לח). בילקוט-יוסף (שבת ח"ב סי' שח, ג) כתב הר"י יוסף, ש"מרן אאמו"ר אמר לי, דריבוי החומרות בכיוצא בזה (הטיית מאוורר הפועל בשבת) גורם להקל בדברים שהם מעיקר הדין, וכמו שכתבו האחרונים. וכיוצא בזה כתב הכרתי-ופלתי (סי' קצה סע' א), אל תוסיפו פן תגרעו ח"ו. ואכמ"ל".

תבוא עליו ברכה".²⁸ הכרתי-ופלתי (פלתי, סי' קצה ס"ק א) חלק על ההוראה הזו בכותבו: "שאין להחמיר בדברים כאלה", וסיים את דבריו באזהרה: "ולא תוסיפו פן תגרעו ח"ו".²⁹

הר"ע יוסף הזכיר את העיקרון הנ"ל - שלעיתים החמרה יתירה מולכה לקלקולים - בהקשרים הלכתיים שונים. במקום אחד הוא כתב על כך (יביע-אומר ח"ב או"ח סי' כג):

כשם שעל המקל יותר מדאי, קראו בגמרא (פסחים נב, ב) עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו, כל המיקל לו מגיד לו. כמו כן על המחמיר יותר מדאי, קרא עליו בשו"ת מהר"ם אלשקר (ס"ס קיב), וחמורו יגיד לו, עיין שם. וכל שכן האידנא דאחסור דרי, שאין להכביד עוד על ההמון כל כך, משא לעיפה, דחיישינן לקלקולא...".

בהקשר אחר חזר על הדברים בלשון קצת אחרת, וסיים (שו"ת יביע אומר ח"א יו"ד סי' טו): "ואשר על כן כל המיקל בזה ישא ברכה מאת ה'".

וידועים דבריו של הרא"י קוק (אורח-משפט סי' קיב):

ועיקר הנטיה לחומרות יתרות במה שיש דרך סלולה ע"פ דרכי התורה להקל, אין זה מילתא דחסידותא כלל... ובאמת דרכן של רבותי הגאונים הצדיקים שזכיתי לשמשם... היה שלא להיות נוטים להחמיר בכל מה שיש מקום להקל, בייחוד בדברים שאין היסוד חזק על זה בדברי רבותינו ז"ל בתלמודים.³⁰ הנוטה להקל להיות חכם להיטיב הרי זה משובח, ובלבד שיהיו דבריו מיוסדים על פי עומק ההלכה וסברא ישרה. כמה תשומת לב אנו צריכים כשאנו באים להחמיר, במה שעל פי דין ראוי להקל בו, שלא יצא שכרנו בהפסד של כפלי כפלים...

שיקול נוסף שיש להתחשב בו הוא טענתו העקרונית של הרא"י קוק שם, כי לעתים החומרא והאיסור הם אלה שנותנים יד לפרצה בחומות הדת, בעוד שמתן היתר בונה את האימון ברבנים, ועל כן יש בו בחינה של סתימת הפרצה שכן:

כשיראו העם... שמה שהוא מותר אנחנו מתירים. אז יאמינו ביותר, שכל מה שאנו אוסרים הוא מפני שכך הוא דין תורה.

לסיום נעיר, כי אף מי שאינו מורה להלכה כדעות המתירות את ההושטה ברבים במקרים שנידונו לעיל, ומורה ככלל לאסור ואפילו במקום בושה, יכול להסכים שמבחינה חינוכית יש חשיבות רבה בפרסום העובדה שישנה גם דעה חולקת המתירה, ושלמקלים בדבר יש על מי שיסמוכו. על החשיבות שיש בפרסום דעת המתירים בכגון דא, ניתן ללמוד מדברי החלקת-יעקב (או"ח סימן קעא) בעניין הצורך הגדול לבנות עירוב, ולו בשביל שהמטלטלים יידעו שיש להם על מי לסמוך ולא יבואו להתיר לעצמם איסורים אחרים:

כאשר הם טועמים טעם של חילול שבת, לשאת משא בשבת, עבירה גוררת עבירה וכמאמר ר' הונא, יומא פ"ז, כיון שעושה אדם עבירה ושונה בה נעשה לו

28. תורת השלמים (קצה, ב), ובדומה לכך הסיק הסדרי טהרה (קצה, ד) ש"אף על פי שיש להקל מעיקר הדין, מכל מקום אין להתיר - וכל המחמיר בעניינים כאלה תבא עליו ברכה".

29. השוו לדבריו התקיפים של הר"א וייס (נישורון כט, תשע"ג, עמ' תקסב) כנגד פוסקים שדרכם "לגבב חומרות בכל דבר נגד עיקר הדין, (ש)לא זו בלבד שאין בו תיקון אלא קלקול גדול יש בו, ודבר זה מביא להמון עם לזלזל בדברי חכמים ולומר על כל דבר "חומרא הוא" ובסופו של דבר דרך זו מביאה לעבור על איסורים גמורים ולפעמים על איסורי תורה". הרב וייס הזכיר בדבריו את דבריו של הכרתי ופלתי, וציין שסוגיה זו היא בעל חשיבות מרובה ונוגעת "בציפור הנפש של נשמת התורה".

30. בתשובה שלאחר מכן (סימן קיג) תיאר את חמיו האדר"ת: "כי בכלל היה שונא להחמיר חומרות יתירות בייחוד על דברים שאינם מיוסדים בשרשי הש"ס והראשונים ז"ל...".

כהיתר - ועוד מעט יפתחו חנותם גם כן בשבת".³¹

כך גם בענייננו, חשוב שאם אנשים ייכשלו, שלא יראו את עצמם כמי שעברו על איסור, שכן דבר זה עצמו עלול להביא את האדם לעבור עבירות נוספות.

בהקשר זה חשובה עדותה של כלה צעירה שהסבירה בשאלה שהפנתה אל הרב שמואל אליהו³² שהעובדה ש"כל העולם" יודע שהיא נדה כתוצאה מכך שהיא לא מוסרת דברים לבעלה מיד ליד, נתפש אצלה ואצל חברותיה כ"שיא העלבון ושיא הפגיעה בצניעות של האישה", וכמעט מוביל אותה ואת חברותיה להפסיק לשמור על הלכות נדה.

ה. סיכום

לדעת רבים מהפוסקים אין לבעלי הזוג למסור חפצים מיד ליד גם במקום שההקפדה על כך תביא לידי פגיעה ובושה וכדומה. מנגד, פוסקים אחרים התירו את ההושטה במקום שהדבר נעשה כדי למנוע בושה, ויש שאף הרחיבו זאת לכדי הוראה כללית כשנמצאים במקום גלוי או לעיני אנשים נוספים.³³

לאחר שביארנו את הבסיס לדעת האוסרים והמתירים, עמדנו על כך שלא ברור אם ההחמרה במקרה הנדון תביא ברכה בכנפיה, הן משום שיש קולא וחומרא לשני הצדדים, והן משום החשש שחומרא בכגון דא עלולה להביא לידי קלקול מצדדים שונים. מכח חשש אחרון זה, סיימנו בהערה שאף לדעת האוסרים, ראוי לתת פרסום לקיומה של הדעה המקילה, כדי שהמקילים לעצמם ידעו שיש להם על מי לסמוך.

יחד עם זאת, ולסיום, מן הראוי לצטט את לשונו של אחד מחכמי הלב המיוחדים של דורנו. הרב אלישיב קנוהל זצ"ל, מזכיר בספרו את הקושי שקיים לעתים בהקפדה על איסור המסירה מיד ליד כאשר נמצאים במקום ציבורי. לאחר שהוא מתווה את דרכי ההיתר השונים הקיימים לשעת הדחק, הוא מעיר על כך ש"לא פעם, עם מעט מחשבה אפשר לפתור את הבעיה ללא היתרים מיוחדים" (איש-ואשה עמ' 168). ואכן, במקרים רבים ההיערכות המתאימה תייתר את הצורך להעביר דברים מיד ליד.

31. ועיין בדבריו שם שקבע שבשעה שיש רבים ששוכחים ונתקלים, "מצוה לבקש היתר מן התורה, כי אין לך שעת הדחק יותר מזה במה שרבים נכשלים". והשוו לדבריו של הרש"י אורבך בנוגע לשאלת ההיתר להשתמש במעלית השבת (מאורי-אש ח"ב עמ' תשצט). הרב אורבך טען שאם הדבר אכן מותר, הרי ש"חייבים לפרסם הדברים", משום "שהמון העם לא יעצרו עצמם מלהשתמש במעליות בשבת ויו"ט, ובאם יסברו שיש בכך צד של חילול שבת, הרי שיבואו ח"ו מתוך כך לעשות דברים אסורים נוספים במלאכות שבת דאורייתא ממש, מאותו זלזול שזלזלו בהשתמשותם במעלית". בכיוון דומה ביאר הר"ל לופיאן (מאה-שערים עמ' רמא) את כוונת חז"ל שביארו שהיתר אשת יפת תואר, הוא משום שמוטב שיאכלו תמותות שחוטות, שכן אם התורה לא תתיר, האדם ישאנה באיסור. הרב לופיאן ביאר שכוונתם לומר שהחשש היה שאם אכן ישאנה באיסור הרי שדבר זה עצמו יוליד אותו מדחי אל דחי. ועל יסוד דברים אלו ביסס הרב לופיאן 'השקפה ודרך בחיים' על החשיבות הגדולה שיש במניעה מלהטיל על אדם אחר את הכינוי 'עבריין' כל עוד ישנה אפשרות לפעול לתיקון בדרך אחרת. אוסיף עוד, דברים שאשתי שיתפה אותי מנסיונה בתור יועצת הלכה שמשביבה בקו הפתוח מטעם מדרשת 'נשמת'. במשך השנים, נשים רבות תיארו בפניה תהליך שאותו הם עברו, כאשר הם ובני זוגם הרגישו שהם אינם מצליחים לעמוד באיסור להושיט מיד ליד בציבור. לאור התחושה שלהם שבפועל הם אינם מקפידים על 'ההרחקות' שקבעו חכמים, הם החלו לזלזל ביתר איסורי ההרחקות גם כן.

32. אתר 'כיפה', בכתובת המקוצרת: <http://bit.ly/2ZS3pp0>

33. בנוסף לפסיקתו של הרב ליכטנשטיין שהוזכרה לעיל, יש לציין את פסיקתו המקבילה של הרב נחום רבינוביץ זצ"ל, כפי שכתב לי הרב אלי רייף, מתלמידיו המובהקים ועורך ספריו: "מקובלני ממו"ר שכשנמצאים בפני רבים אפשר להעביר מיד ליד כדי שלא תיגרם בושה, וכך אני נוהג ללמד חתנים". בספר הדריכני-באמתך (עמ' 120) כתב הרב רן כלילי משמו שמתיר להושיט מיד ליד במקום ש"אין אפשרות להעביר את הדבר בלי שיהיה ניכר שהאשה אסורה", "ורק יזהרו מנגיעה". וכן הורה שם הרב כלילי למעשה.